

УДК 340.132

Е. У. Прус

ДО ПИТАННЯ ПРО САМОКОНТРОЛЬ ТА ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА

Механізм державного управління та контролю, що виконує відповідні функції, покликаний забезпечувати як правопорядок у суспільстві, так і врегулювати спірні хвилюючі питання, що виникають у населення держави. Проте на шляху до задоволення вказаних потреб виникає ряд перешкод, які спричиняють не лише громадяни, а й самі державні органи. Одним із методів, що дозволить вирішити це питання, є самоконтроль вповноважених органів, а також метод посилення відповідальності над діяльністю останніх.

Викладена проблема зумовлює й актуальність теми на теоретичному рівні, а також сприятиме її вирішенню.

В теорії права існує значна кількість розробок щодо контролю над діяльністю державних органів та щодо їхньої відповідальності, проте самоконтроль розглядається нами саме в межах діяльності суб'єктів правозастосування і посилення відповідальності за правозастосовні помилки, які вони припускають.

Автори, які присвятили свої роботи даній проблематиці, розглядають необхідність самоконтролю та посилення відповідальності як суб'єктивні методи впливу за вчинені помилки при провадженні діяльності із застосування права. Такими вченими є: М.М. Воппенко, П.Б. Євграфов, Є.П. Е.В. Казгерієва, В.М. Карташов, А.С. Лашков, О.Б. Лісюткін, Г.Р. Мурсалімов, С.Г. Пішина, Т.М. Марітчак, А.Б. Марченко, Л.А. Терехова, В.А. Якушин та інші.

Актуальним залишається питання про те, що саме в правовій державі людині індивідуально чи групі осіб надаються, визначені законом, права та визначаються їхні обов'язки. Попри це, заради уникнення зловживання своїми правами та невиконання обов'язків, до участі запрошуються саме вище вказані органи (суб'єкти правозастосування). Вони й виступають важелями впливу та корегування поведінки суб'єктів правовідносин та відносин взагалі. Але парадоксальною є саме та ситуація, коли ці органи потребують контролю над собою.

Механізм виправлення та усунення правозастосовних помилок складають: множинність рівнів влади, багатоступенева система державних органів, субординаційна політика державних органів. Кожний виконавчий орган на місцях чи система районних правоохоронних органів контролюється вищестоящими рівнями, які у свою чергу покликані виправляти помилки підлеглих.

Також система органів діє за принципом контролю та самоконтролю, де одні органи контролюють діяльність інших, при цьому взаємодіють між собою. Саме такий контроль і є першим «фільтром» на виявлення помилок та неправильних, з будь-яких причин, дій, у своїй діяльності, суб'єктів правозастосування. Наприклад, якщо взяти до уваги слідчі помилки, то мова йтиме про помилку конкретного суб'єкта застосування права (слідчий), а контроль за його діяльністю покладений на органи прокуратури – це орган, який першим має можливість виявити помилку в

діяльності слідчого. До самоконтролю в такому випадку можна віднести суб'єктивну розумову діяльність самого слідчого, а також безпосереднього його керівництва.

В таких випадках слід звертати увагу на причини виникнення та здійснення помилок у застосуванні права. Це дасть змогу вирішити питання про причини, з яких суб'єкт правозастосування не провів аналіз своєї діяльності та припустився помилки, а також визначитися з ступенем покарання такого суб'єкта.

Так, Н.В. Григор'єв та В.О. Навроцький констатують, що неоднозначність термінології в законодавстві, використання правотворцем оціночних понять і обрання для роз'яснення змісту тексту невдалих критеріїв, які попередньо не піддаються встановленню. Це і є тими недоліками законодавства, які стають на заваді правильному застосуванню норм права [1, с. 76; 2, с. 12].

Як зазначає В.А. Юсупов, «чіткість нормативного припису завжди є запорукою успішної правозастосовної діяльності» [3, с. 14], тому усуненню термінологічної неясності нормативно-правових актів сприятиме: належне відношення законодавця до використання у процесі своєї правотворчої діяльності оціночних понять. А з метою забезпечення суворого та однозначного розуміння норм права, які не мають розповсюдженого вжитку, законодавчо необхідно закріпити нормативний стандарт до тих оціночних понять, про які йде мова вище [4, с. 164].

Також слід вивчати та аналізувати й інші помилки, які тією чи іншою мірою впливають на діяльність правоохоронних органів, суду та інших суб'єктів застосування права. Важливим моментом слід визнати особистісні якісні характеристики цих працівників та принциповість їхнього характеру в ході реалізації ними діяльності.

Слід зазначити, що відповідальність за вчинення помилок лежить на суб'єктах застосування права також у субординаційному порядку. Посилення відповідальності, наприклад, щодо рядового співробітника правоохоронних органів, автоматично посилює відповідальність його безпосереднього керівництва.

Відкритим залишається й питання ефективності такої субординації. Потребують додаткового вивчення шляхи вдосконалення їхньої спільної діяльності, в межах правозастосування з мінімальним рівнем помилковості при виконанні ними відповідних функцій зі сторони держави.

Судова система України характеризується своїм багаторівневим складом, де одна ланка покликана усувати помилки попередньої. Система та класифікація правозастосовних помилок, яких припускаються судді та їхні помічники, ідентичні тим, що характерні й для інших суб'єктів правозастосування. Особливої уваги в цьому випадку потребує питання відповідальності суддів, які приймають помилкові рішення, що у свою чергу веде до порушення прав громадян. Звичайно, помилкове, незаконне рішення районного суду можна оскаржити в апеляційному, а потім в касаційному порядку. Що ж робити з невірно винесеним рішенням Верховного Суду України? Європейський суд з прав людини – це не завжди вихід із ситуації, коли ті чи інші правозастосовні помилки полонять всю судову систему України.

Так, задля уникнення надмірного здійснення помилок правозастосовцями їм необхідно максимально проводити аналіз своєї діяльності, не здійснювати помилок, які вони ж вчиняли раніше, приділяти більше уваги розумовій діяльності при вирішенні справи та винесенні при цьому рішення.

Необхідність таких дій зумовлена недосконалістю багаторівневого складу правоохоронних та інших владних органів, які не завжди зможуть, в силу об'єктивних причин, виправити помилки своїх підлеглих. А також для уникнення покарання слід не створювати ситуацію, яка цього може вимагати.

Так, слід визнати, що вищевикладене свідчить про проблему державного рівня і ситуація, що склалася, є неідеальною. У свою чергу це потребує нових або додаткових теоретичних розробок та практичного втілення.

З огляду на вищесказане, слід зазначити, що одним із пунктів вирішення описаної проблематики є перегляд та самоконтроль над особистими й професійними якостями суб'єктів застосування права та необхідність у належній підготовці кожного із них.

Посилення відповідальності за допущення правозастосовних помилок є моментом персоніфікованим, так як не завжди встановлена міра покарання може ефективно вплинути на всіх суб'єктів правозастосування, які підпадуть під дію такої норми.

Так, зазначимо важливість самоконтролю для кожного із правозастосовців та персональну відповідальність за порушення ними принципу законності.

Література

1. Навроцький В.О. Проблеми кваліфікації злочинів: конспект лекцій / В.О. Навроцький. – Львів : ЛДУ, 1993. – 80 с.
2. Григорьев Н.В. Следственные ошибки и причины их возникновения: лекция / Н.В. Григорьев, А.А. Плотников. – Хабаровск : Высшая школа МВД СССР, 1990. – 22 с.
3. Юсупов В.А. Правоприменительная деятельность органов управления / Юсупов В.А. – М. : Юрид. лит., 1979. – 136 с.
4. Кашанина Т.В. К вопросу об оценочных понятиях в советском праве / Т.В. Кашанина // Проблемы применения советского права: сб. уч. трудов. – 1973. – Вып. 22. – С. 163–167.

Анотація

Prus E. U. До питання про самоконтроль та посилення відповідальності суб'єктів застосування права. – Стаття.

Стаття присвячена актуальним питанням контролю за діяльністю державних органів та їх відповідальності. Зокрема, автором окреслено механізми виправлення та усунення правозастосовних помилок та реалізацію принципів контролю та самоконтролю державних органів.

Ключові слова: суб'єкти застосування права, самоконтроль, відповідальність.

Аннотация

Prus E. U. К вопросу о самоконтроле и усилении ответственности субъектов правоприменения. – Статья.

Статья посвящена актуальным вопросам контроля за деятельностью государственных органов и их ответственности. В частности, определены механизмы исправления и устранения правоприменительных ошибок и реализации принципов контроля и самоконтроля государственных органов.

Ключевые слова: субъекты применения права, самоконтроль, ответственность.

Summary

Prus E. U. On the question of self-control and increasing the responsibility of subjects of law enforcement. – Article.

The article devoted to actual issues of control over the activities of state bodies and their responsibilities. In particular mechanisms of correction and elimination of errors and realization of law enforcement principles of control and self-control of public authorities defined.

Key words: subjects of lawenforcement, self-control, responsibility.